

TABLE OF CONTENTS

Hallel Baitner	Sprinkling at the Temple Entrance: A Forgotten Temple Ritual	341
Gideon Libson	Maimonides and the Muslim Theologian Muhammad Al-Ghazali on the Generality of Law and the Doctrine of Distinction	369
Yosseph Schwartz	Maimonides' <i>Guide of the Perplexed</i> in Jewish and Christian Mysticism: A Chapter in Comparative Historiography	249
Adam Afterman and Ido Pinto	On Apotheosis in the Kabbalah of Rabbi Bahya ben Asher	463
	Books Received	501
	<i>English Abstracts</i>	v

ABSTRACT

SPRINKLING AT THE TEMPLE ENTRANCE: A FORGOTTEN TEMPLE RITUAL

Hallel Baitner

Philo repeatedly describes the custom of sprinkling water mixed with the ashes of the red heifer on people entering the Temple, even if they are ritually pure. Since this custom contradicts biblical and rabbinic law, which requires this sprinkling only for corpse impurity, scholars have claimed that Philo's testimony does not reflect a ritual actually practiced in first-century Jerusalem. This paper reevaluates the evidence, pointing out hitherto overlooked aspects of rabbinic and early Christian texts that support Philo and affirm the existence of the custom – a ritual which resembles contemporaneous Hellenistic purification practices. This paper also demonstrates how the Rabbis reinterpreted the particulars of this ritual, trying to reconcile them with their concepts of purity. For the Rabbis, a purification ritual should be performed only after a defilement, and not, as implied by some Second-Temple sources, as an act of transition between different levels of sanctity or purity.

ABSTRACT

MAIMONIDES AND THE MUSLIM THEOLOGIAN MUHAMMAD AL-GHAZALI
ON THE GENERALITY OF LAW AND THE DOCTRINE OF DISTINCTION

Gideon Libson

This article sheds new light on Maimonides' theory of the generality of law as expounded in his philosophical work *Guide for the Perplexed* (part 3, chapter 34) and his responsum to the people of Aleppo (*Maimonides Responsa*, ed. Y. Blau, revised 2nd edition, Jerusalem 1986, Siman 224).

Scholars to date have treated Maimonides' theory of the generality of law as derived from the philosophy of Plato and Aristotle, which is summed up in the first part of the article. I argue that in trying to understand this theory we must consider his polemic against Muhammad Al-Ghazali as a representative of Sufi Islam and its 'doctrine of distinction'. According to this doctrine, there is no generality of law and each case must be judged on its own merits. The Sufis cited this doctrine in connection with *sama* (group singing), which was an integral part of the Sufi mystical experience. *Sama* was a widespread practice discussed in Sufi literature from its earliest days. Al-Ghazali devotes two chapters of his epic work *Ihya ulum al-din* ('The Revival of Religious Science') to the laws governing *sama*.

I maintain that Maimonides was familiar with Al-Ghazali's treatise and argued against his doctrine of distinction, which would explain why he brings up music when discussing the generality of law. Three additional factors support my claim: (a) Muslim religious scholars who lived in Maimonides' day were also critical of Al-Ghazali's doctrine, and it follows that Maimonides was part of this discourse; (b) Maimonides employs many Sufi terms in his writing, especially on matters related to singing; and (c) other issues that Maimonides addresses in his responsa, such as bans on singing, conventions on the singing of women and the use of various musical instruments, also appear in Al-Ghazali's treatise. Furthermore, the five categories of song (*Ahkam al-khamsa*) discussed by Al-Ghazali crop up in Maimonides' commentary on the Mishnah (*Avot* 1, 16).

The subject of the generality of law is only one in a long list of parallel themes which, according to scholars cited in the article, connect the teachings of Maimonides to the theological-philosophical doctrines of Muhammad Al-Ghazali.

ABSTRACT

MAIMONIDES' GUIDE OF THE PERPLEXED IN JEWISH AND CHRISTIAN
MYSTICISM: A CHAPTER IN COMPARATIVE HISTORIOGRAPHY

Yossef Schwartz

The paper connects three inter-related fields of research, customarily treated separately, and points out a potential contribution of such comparative study to the present discourse of Judaic Studies. I compare Meister Eckhart's reading of Maimonides's *Guide of the Perplexed* to that of the Kabbalist Abraham Abulafia. Both readings highlight two fundamental dichotomies of modern research: Scholarship on Eckhart, since the nineteenth century, has distinguished between scholastic thought and medieval mysticism. Similarly, in Jewish studies, philosophy (the paradigm of rationalism) is treated in contrast to Kabbalah (Jewish mysticism). The study of Maimonides and his reception both draws attention to these distinctions and points to a way of reconciling them

ABSTRACT

ON APOTHEOSIS IN THE KABBALAH OF RABBI BAHYA BEN ASHER

Adam Afterman and Idan Pinto

The article discusses the ideal of mystical transformation in the writings of one of the most prolific Kabbalists active in the late thirteenth century: R. Bahya ben Asher ibn Halawa from Saragossa. The study offers a detailed analysis of Bahya's doctrine of the mystical-apophatic path of perfection by analyzing key concepts that arrange the hierarchy of perfection in his system: innocence (*temimut*), walking with God (*hithalchut*), reversal (*hithapchut*), and translation (*leqiha*). These attributes appear in the Hebrew Bible in connection with apophatic figures who embody and exemplify various stages in the hierarchy of perfection: Enoch, Noah, Abraham, Moses, and Elijah. Bahya offers an extensive discussion of the various stages of perfection connected with these figures' intellectual, ethical, and mystical achievements. The attributes and the biblical figures who embody them represent a rich and complex mystical path that the mystics follow towards eschatological perfection. The study presents and analyzes the original path of perfection introduced by Bahya, through a careful analysis of his many discussions in his writings, both in print and manuscripts.

תוכן העניינים

	הזאת מי חטאת לפני כניסה למקדש: מנהג מימי הבית השני ושקיעו בספרות חז"ל	הלל בייטנר
341		
	הרמב"ם והתיאולוג המוסלמי מֶחֶמֶד אַלְעִזְאֵלִי על כלליות החוק ודוקטרינת ההבחנות	גדעון ליבון
369		
	'מורה הנבוכים' במיסטיקה היהודית והנוצרית: פרק בהיסטוריוגרפיה השוואתית	יוסף שורץ
439		
	התהלכות, התהפכות ולקיחה: על האפותיאווה בקבלת ר' בחיי בן אשר	אדם אפטרמן ועידן פינטו
463		
501	ספרים שהתקבלו במערכת	
v	תקצירים באנגלית	

תקציר

הזאת מי חטאת לפני כניסה למקדש: מנהג מימי הבית השני ושקיעיו בספרות חז"ל

מאת

הלל בייטנר

פילון האלכסנדרוני תיאר בכתביו באופן מפורש מנהג של הזאת מי חטאת (מים עם אפר פרה אדומה) על כל אדם שרצה להיכנס למקדש ואפילו הוא טהור לגמרי. מנהג זה מנוגד לכאורה לחוק המקראי ולהלכה החז"לית, הגורסים כי מי חטאת משמשים לטהרה מטומאת מת בלבד. לכן דחו החוקרים בדרך כלל את עדותו של פילון וטענו – כל אחד בדרכו – כי שורשה בנקודת מבט צרה של יהודי אלכסנדרוני, שאינה משקפת את ההלכה שרווחה בארץ ישראל בזמנו. עם זאת מקורות מספרות חז"ל ומספרות נוצרית קדומה עשויים לתמוך בעדותו של פילון וללמד כי אכן היה זה מנהג רווח. רוב המקורות נדונו במחקר בהקשרים שונים, אך משקלם המצטבר לא הוכר עד כה. מתברר כי זכרו של מנהג זה, שדומה מאוד לפרקטיקות טהרה בכניסה אל מקומות קדושים בעולם ההלניסטי, טושטש במהלך תקופת התנאים. החכמים שבו אל הדגם המקראי הרווח, שעל פיו פעולת טהרה מתבצעת אך ורק בעקבות חשיפה למקור טומאה, ולכן פירשו מחדש את העדויות על שימוש בטהרה לצורך מעבר אל הקודש, והסבירו אותה כנובעת מחשיפה אפשרית למקור טומאה.

Dr. Hallel Baitner, Oxford Centre for Hebrew and Jewish Studies, Clarendon Institute,
Walton St, Oxford OX1 2HG, UK
hallel.baitner@orinst.ox.ac.uk

הרמב"ם והתיאולוג המוסלמי מחמד אלע'זאלי על כלליות החוק ודוקטרינת ההבחנות

מאת

גדעון ליבון

מאמר זה מאיר באור חדש את התיאוריה של הרמב"ם בדבר כלליות החוק כפי שהיא באה לידי ביטוי בספרו הפילוסופי 'מורה נבוכים' (ג, לד) ובתשובתו לאנשי ארם צובה על שאלתם אם מותר לשמוע שירה. עד כה דנו החוקרים בתיאוריה זו כגלגול ממשנתם הפילוסופית של אפלטון ואריסטו, והמחבר מסכם משנה זו בחלקו הראשון של המאמר. הטענה במאמר היא שיש להביא בחשבון בהסבר התיאוריה של הרמב"ם את הפולמוס שניהל עם מחמד אלע'זאלי כנציג הזרם הצופי באסלאם שדגל בתפיסה המכונה דוקטרינת ההבחנות, ושלפיה אין החוק כללי אלא יש לשקול ביישומו את תכונותיהם של הפרטים שעליהם הוא אמור לחול. הצופים דנו בדוקטרינת ההבחנות בנוגע למשתתפים בסמאע (שירה בחבורה) כחלק מהחוויה המיסטית. פרקטיקה זו כבשה את ליבותיהם של צופים רבים ונדונה בספרות הצופית כמעט מראשיתה. אלע'זאלי דן בה הרחבה בחיבורו הגדול 'אחיאא עלום אלדין' (החייאת מדעי הדת), בפרק שכותרתו 'כתאב אאדאב אלסמאע ואלוג'ד' (ספר ההאזנה למוזיקה וההתפעמות ממנה וכללי ההתנהגות בנוגע אליה).

לטענת המחבר הרמב"ם הכיר את חיבורו של אלע'זאלי והתפלמס עם דוקטרינת ההבחנות, שנדונה בו, ולכן הוא התייחס אל עקרון כלליות החוק דווקא בעניין ההאזנה לשירה. שלושה עניינים נוספים תומכים בטענה זו: העובדה שגם חכמי הלכה מוסלמים בני זמנו של הרמב"ם וסמוכים לו בזמן ביקרו את דוקטרינת ההבחנות של אלע'זאלי והשתלבותו של הרמב"ם בשיה זה; מונחי לשון רבים שהרמב"ם השתמש בהם בחיבוריו, במיוחד בתשובתו בעניין השירה, לקוחים מאוצר הלשון הצופי; נושאים נוספים שנדונו בתשובת הרמב"ם, כגון טעמים לאיסור השירה, שירת נשים ושימוש בכלי נגינה למיניהם, מקבילים לנושאים שנדונו בחיבורו של אלע'זאלי. נוסף על כך הרמב"ם דן בפירושו למשנה (אבות א, טז) במיין השירה לחמש קטגוריות (אחכאם אלח'מסה), עניין שאף אלע'זאלי דן בו.

דוגמה זו שבמאמר מצטרפת לשרשרת ארוכה של נושאים שחוקרים טענו שקיימת בהם זיקה בין משנתו הפילוסופית של הרמב"ם למשנתו התיאולוגית הפילוסופית של אלע'זאלי.

פרופ' (אמריטוס) גדעון ליבון, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 9190501, ופרופ' מן המניין בבית הספר למשפטים במכללה האקדמית צפת, רחוב ירושלים 11,

צפת 1320611

glibson41@gmail.com

תקציר

'מורה הנבוכים' במיסטיקה היהודית והנוצרית: פרק בהיסטוריוגרפיה השוואתית

מאת

יוסף שורץ

המאמר כורך יחד שלושה צירי דיון שלקוחים מתחומי עיון שונים, שלרוב אינם משיחים זה עם זה, במגמה להצביע על תרומה אפשרית של דיון משווה מעין זה לשיח העכשווי של מדעי היהדות. המחבר עוסק בסוגיית הקריאה של המיסטיקן הגרמני הידוע מייסטר אקהרט ב'מורה הנבוכים' לרמב"ם, שניתן בקלות יחסית להקבילה לקריאה של המקובל היהודי אברהם אבולעפיה בספר. הוא מראה כי שתי הקריאות מאפשרות השוואה בין שתי דיכוטומיות דיסציפלינריות בשדות שונים לחלוטין של המחקר המודרני, זו שבין חקר המחשבה הסכולסטית לחקר המיסטיקה כפי שהיא באה לידי ביטוי במחקר אקהרט מאז המאה התשע עשרה, וזו שבין חקר הפילוסופיה לחקר הקבלה כפי שכוננה את שתי הדיסציפלינות במסגרת מדעי היהדות מאז המאה התשע עשרה. לבסוף מציע המחבר כי על רקע ההבחנה הנושנה והבעייתית בין הפילוסופיה כפרדיגמה של רצינות לית לבין הקבלה כפרדיגמה של חקר המיסטיקה ביהדות, התקבלותו המפתיעה והמגוונת של ספר 'מורה הנבוכים' מסמנת היטב את החומות שגבהו בין הדיסציפלינות המחקריות ובו בזמן גם מצביעה על פוטנציאל לתיקון אפשרי של המגמה.

פרופסור יוסף שורץ, המכון להיסטוריה ופילוסופיה של המדעים והרעיונות ע"ש כהן,

אוניברסיטת תל אביב

yschwart@tauex.tau.ac.il

התהלכות, התהפכות ולקייחה: על האפותיאוזה בקבלת ר' בחיי בן אשר

מאת

אדם אפטרמן ועידן פינטו

האידיאל האפותיאוטי העתיק של עלייה למרום והפיכה למלאך תפס מקום מרכזי בקבלת המאה השלוש עשרה. צורת המיסטיקה הקדומה שהושתתה על יסודות של עלייה למרום, הכתרה, ישיבה על כס והפיכה למלאך, עברה התמרה לתהליכים מיסטיים רוחניים, מופשטים ומופנמים יותר, שכללו דבקות באלוהות, התכללות בה ואף התאחדות עימה. דרגה זו מושגת בדרך כלל רק לאחר המוות, אך במקרים נדירים יכולים בני מעלה להשיגה כבר בחיי העולם הזה. מאמר זה מציג לראשונה את דרך ההשתלמות האפותיאוטית בכתביו של אחד המקובלים המעניינים והפורים שפעלו בשלהי המאה השלוש עשרה, מקובל שמיעטו לעסוק בו במחקר הקבלה: ר' בחיי בן אשר אבן חלאוה מסרגוסה. במאמר מוזהה ומנותחת לראשונה שורה של דיונים בקורפוס העשיר של בחיי בן אשר, מתוך עיון השוואתי בנוסחים רבים בכתבי יד. בחלקו הראשון של המאמר נסקרת התפיסה האפותיאוטית בכתבי הרמב"ן, ששימשו מקור ראשון במעלה לפיתוחה של תפיסה זו אצל בחיי בן אשר. בחלקו השני והעיקרי של המאמר משוחזרת תורת השלמות המיסטית-האפותיאוטית על יסוד שורה של מונחי מפתח ששימשו את בחיי בן אשר לפיתוח מדרג השתלמות המורכב מארבע מידות: תמימות, התהלכות, התהפכות ולקייחה. מידות אלו נקשרות במקרא לדמויות מופת המגלמות תחנות במדרג השלמות: חנוך, נח, אברהם, משה ואליהו, ועל כן הן מתפרשות בזיקה להישגיהן האינטלקטואליים, המוסריים והמיסטיים. בחלק זה נפרסות המידות השונות והדמויות המגלמות אותן לכדי תמונה של דרך מיסטית עשירה ומורכבת.

פרופ' אדם אפטרמן, החוג לפילוסופיה יהודית ותלמוד, אוניברסיטת תל אביב
afterman@tauex.tau.ac.il
עידן פינטו, בית הספר למדעי היהדות, אוניברסיטת תל אביב
idanpinto@mail.tau.ac.il